Humanist

31-16
Tweewekelijkse uitgave van
het Humanistisch Verbond
Postbus 114, Utrecht
Tel. (030) 31 81 45
1 september 1976

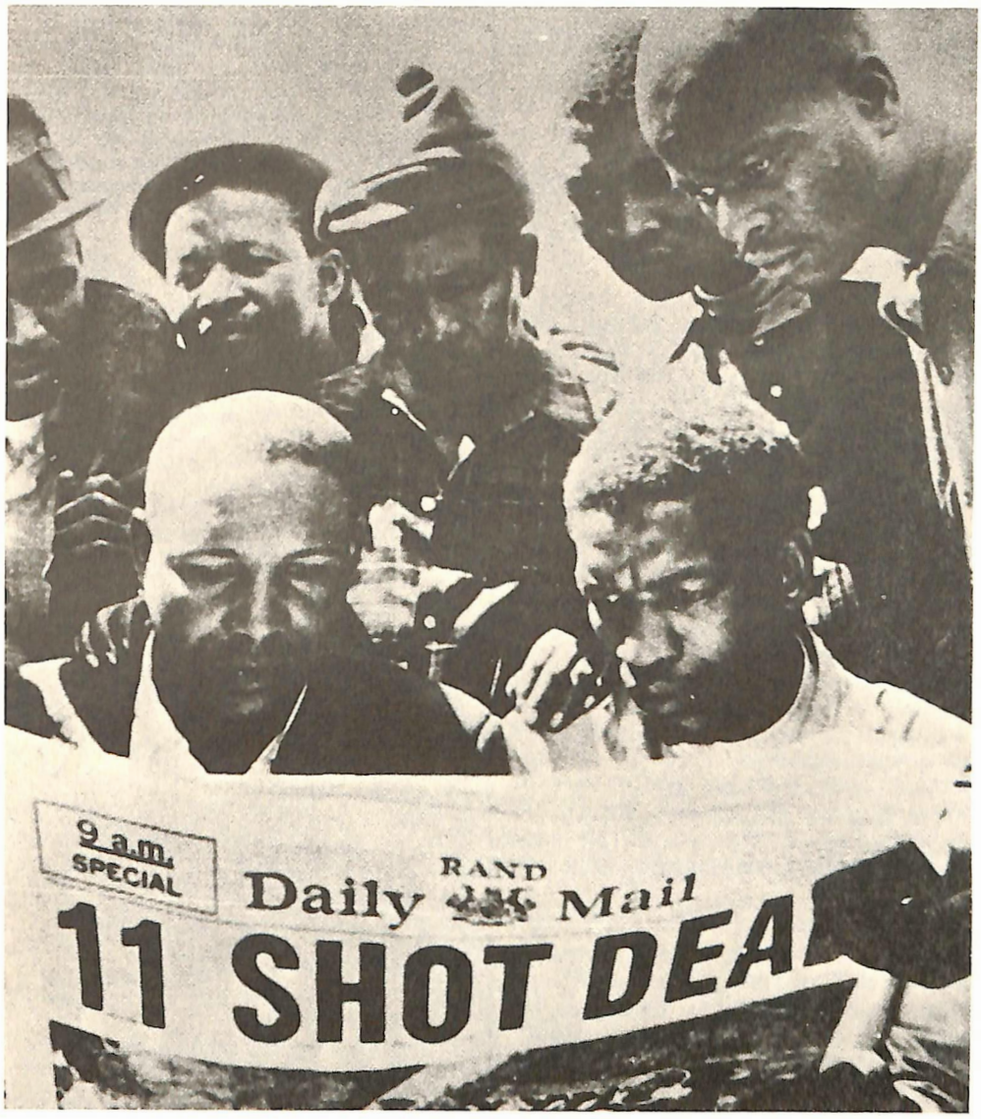

De daad bij het woord voegen

De komkommertijd is voorbij: er is veel „groot" nieuws. Zuid-Afrika en Bernhard. Twee namen die een heel klein beetje laten zien hoe ondoorzichtig, ingewikkeld, almachtig de wereld is waar grote geldzaken een rol spelen. Het topje van een ijsberg (het militair-industriële complex) is zichtbaar geworden, zoals tekenaar Opland het in de Volkskrant van 27 augustus weergaf naar aanleiding van het rapport-Donner.

In Zuid-Afrika hebben de volksopstanden, waar naar schatting al zo'n 260 mensen bij zijn omgekomen, opnieuw de rol van de grote banken die leningen verstrekken aan het Vorster-regime aan het licht gebracht. In ons land wordt met name de AMRO-bank aangevallen en van verschillende zijden onder druk gezet om de leningen stop te zetten.

De Wereldraad van Kerken heeft zich daarbij niet onbetuigd gelaten en haar dagelijks bestuur zelfs verboden nog financiële betrekkingen met betreffende banken te hebben. Het roept haar leden op de banken te boycotten.

Daarmee gedraagt die Raad zich als een aktiegroep en begeeft zich op politiek terrein. Dan rijst de vraag of een religieuze of levensbeschouwelijke organisatie zo ver kan gaan. Voor een radio-uitzending van het h.v. heeft Casper Vogel deze vraag voorgelegd aan ds. R. J. van Veen, voorzitter van de werkgroep Betaald Antwoord en als zodanig aktief betrokken bij de boycot van Amro. Antwoordt de dominee: „Je hoort al langer: de kerken hoeven niets meer te zeggen, alles is al gezegd waar het gaat om racisme. Er wordt nu gewacht op daden. Iedereen is tegen racisme, dan moet je ophouden met blanke immigratie, het uitlenen van deskundigen, investeringen en het in handen geven van geld aan diegenen die het racisme door hun regime in stand houden . . .

Als de vraag om gerechtigheid wordt afgewezen dan komt vanzelf een andere vormgeving van aktie."

Het is duidelijk: de Wereldraad van Kerken heeft de daad bij het woord gevoegd. Dat is een opmerkelijke gebeurtenis, die (wat hen betreft) te rechtvaardigen en te verdedigen valt. Tenslotte beroept de regering-Vorster zich op christelijke elementen, terwijl ze die aan de andere kant met voeten treedt.

Toch moet men een soortgelijke aktie van een humanistisch verbond niet verwachten. Niet omdat we bang zijn om ons op politiek terrein te begeven of de daad bij het woord te voegen, maar omdat we denken dat dit onze taak niet is. We gaan er van uit dat de mensen zelf moeten uitmaken of ze wel of niet klant willen blijven bij een bank, waarvan bekend is wat ze doet.

Het is niet háár taak om de dader aan te wijzen en te zeggen wat haar leden moeten doen. Wèl om duidelijk te maken dat een keuze ook hier onontbeerlijk is en dat ieder voor zich in vol bewustzijn de konsekwenties daarvan moet kunnen dragen. Want met praten en weten alléén kom je ook nergens.

Jetske Nijs

In deze Humanist:

- Humanisme in de omgang (pag. 4 en 5), een artikel van Albert Nieuwland dat ook in „Ontmoeten" verscheen. Over praat- en kontaktgroepen en over ontmoetingsgroepen zegt Nieuwland: „Het Humanistisch Verbond kan hiermee goed en uniek menselijk werk doen".
- De mens in een technisch-wetenschappelijke kultuur. Een artikel van Peter Krug op pag. 3: „Ook ben ik van mening dat uiteindelijk niet de techniek de beslissende faktor is maar onze visie op techniek en maatschappij".
- Een reaktie op de tien stellingen die Glastra van Loon opstelde voor de Socrates-konferentie, door A. E. Kapitz. Over menswording en macht. Pag. 2.

MENSWORDING EN MACHT

een reaktie op de tien stellingen van Glastra van Loon voor Socrates

door A. E. Kapitz

In de Humanist van 1/7-1976 worden onder de titel „Menswording en Macht" tien stellingen vermeld die J. F. Glastra van Loon hierover schreef voor de Socrates-conferentie van 1 mei j.l. Als niet-konferentieganger heb ik getracht deze stellingen te overdenken, vooral op hun praktische waarde.
De stellingen 1-4-7-8-9 en 10 doen mij beseffen dat er een ingrijpende verandering in ons waarden- en normenbesef zou moeten plaatsvinden, willen zij praktische betekenis krijgen. Want hoe ziet het er in onze samenlevingen in de praktijk uit? Zij hebben vrijwel allen een min of meer autoritaire maatschappijvorm, waarin de normen, die het denken en het gedrag van mensen en groepen bepalen, berusten op wetten en verordeningen die door de geestelijke- en wereldlijke machthebbers worden gemaakt en die via opvoeding en onderwijs als onomstotelijk waar worden overgenomen door jongere generaties. Dit wordt door de machtigen en óók door vele machtelozen **de rechtsorde** genoemd en als zodanig aanvaard en als onaantastbaar beschouwd.

In het boek „Grondbeginselen der sociologie" geschreven door de Jager en Mok, wordt hierover een eenvoudige en heldere uiteenzetting gegeven. Zij verstaan onder **waarden** zekere kollektieve voorstellingen die een samenleving of een groep zich bewust is over wat goed, waar en dus nastrevenswaardig is. Als zodanig gelden termen als waarheid, trouw, moed, liefde, eerlijkheid, schoonheid en nut. In het dagelijks handelen en denken krijgen deze waarden betekenis door de **normen,** d.w.z. gedragsregels in de zin van geboden en verboden, al dan niet omschreven in wetten en verordeningen. Dit leidt dan weer tot **instituties,** instellingen, als bepaalde vormen van gedrag. Zo heeft de waarde liefde tussen man en vrouw geleid tot de norm trouwen en deze laatste weer tot de institutie huwelijk.
Het door de machtigen van een staat onophoudelijk inprenten van de waarde vaderlandsliefde, heeft tot gevolg de norm verdediging en tenslotte de institutie oorlog.

In onze meer of minder autoritaire maatschappijvormen bepalen in feite de machtigen hoe de algemeen geldende waarden in de samenleving worden uitgelegd en in het dagelijks handelen van de mensen gestalte moeten krijgen. Het komt er dus op neer dat **zij** de normen en instituties bepalen en daarmede het menselijk gedrag, zeker het gedrag van de machtelozen, waardoor zij hun bevoorrechte positie veiligstellen. Zo nodig scheppen zij nieuwe waarden als dat voor hen gunstig is.

Wanneer de tien stellingen betekenis zouden krijgen voor ons dagelijks denken en handelen dan zou b.v. nodig zijn, dat de sociale afstand tussen machthebbers en het volk verdwijnt.
Zij zouden wèl de eersten onder huns gelijken moeten zijn, maar zonder enige bevoorrechting. Ik denk zo, dat een rechtsorde die bevoorrechting beschermt een puur onrecht is.
Waarop berust die bevoorrechting?
De eerste stelling luidt: „Menszijn is menswording. (niemand komt kant en klaar als mens ter wereld)" Ik wil daaraan toevoegen dat niemand heeft kunnen bepalen met welke lichamelijke en geestelijke mogelijkheden hij geboren zal worden, noch in welke kultuur of met welke huidskleur en óók niet welke kansen hem geboden zullen worden. Waarop berust dan eigenlijk die meerdere of mindere waarde van de ene mens t.o.v. de ander? Volgens mij louter op een fictie.
De tiende stelling luidt: „Wanneer macht in dienst wordt gesteld van de verwerkelijking van één bepaalde vorm van menszijn, dan wordt daarbij in beginsel een onbeperkt gebruik van macht gelegitimeerd."
Op enkele incidentele uitzonderingen na, heeft de mens macht nooit in positieve zin weten te hanteren, zij werd en wordt nog steeds door de machthebbers gebruikt ten koste van anderen. Onze samenlevingen berusten nog steeds op een sociale hiërarchie die de één boven de ander stelt en waar demokratiese normen zoals openheid, openbaarheid, inspraak, medezeggenschap en meebeslissingsrecht slechts kreten zijn, die nog ver buiten onze gezichtskring blijken te liggen. Daarom meen ik dat de gedachtegang, vastgelegd in de tien stellingen, onze bewustwording kan stimuleren, maar of zij ooit praktische betekenis zal krijgen betwijfel ik.
Maar ik hoop het wel, daarbij rekening houdend met het **toeval,** dat in ons „zijn" een veel grotere rol speelt dan wij willen aannemen, gehinderd door onze arrogante mening „het hogere wezen" te zijn, dat boven al het andere wat leeft en is op deze planeet uitsteekt.
Negativisme of realisme?

bronvermelding: „Geweldloos aktief" juni-juli '76
„Grondbeginselen der sociologie"
de Jager en Mok.

De logé

Drie weken geleden werd er hier in huis een logé gebracht. Een schildpad, Joris, een tikkeltje groter dan onze eigen schildpad, Meneer Mikkelse. Meneer Mikkelse was acht jaar geleden zelf ook een logé. Hij was het eigendom van een vriendje van een van onze dochters, maar omdat de moeder van dat vriendje het een eng beest vond, mochten wij hem na de logeerpartij wel houden, als we dat wilden. Nu was er van enige voorkeur bij ons nauwelijks sprake, maar je laat nu eenmaal een dier niet in de steek. Hij had nota bene niet eens een naam.
't Werd dus Meneer Mikkelse, ofschoon we niet zeker wisten, of het misschien niet Mevrouw Mikkelse moest zijn. De kater, die we destijds hadden, bleek, toen we hem ter castratie bij de dierenarts brachten, ook een poes te zijn. Ik wil maar zeggen, we zijn daar niet zo sterk in. We kochten een boek over schildpadden en lazen, dat we een terrarium voor hem moesten bouwen, met een verwarmingselement tussen de dubbele eternietvloer en dat we hem, naast allerlei rauwe groenten en vruchten, naakte slakken moesten geven, met regenwormpjes en grote insekten. 't Bleef bij een bureaulamp op de vloer in een hoek van de eetkamer naast de verwarming, met een klein biezen prullemandje op z'n kant als slaapplaats en zo af en toe een stukje fijngesneden hart, dat de katten ook krijgen. Een enorm vierkamer-terrarium, met keuken, badkamer, hal en twee balkons is sindsdien het territorium van Meneer Mikkelse, die dagelijks z'n gebied zorgvuldig inventariseert.
Nauwelijks had de eigenaar van Joris zijn schildpad op de grond gezet, of Meneer Mikkelse kwam eraan en begon als een razende met z'n schild tegen het schild van de logé te bonken. „Dat went wel," zei de eigenaar, maar hij kende Meneer Mikkelse niet. Die weet niet van wijken en wie hier niet hoort, moet weg. Mensen gaan nòg, maar voor vreemde dieren kent hij absoluut geen genade.
Zo zitten we dan al drie weken lang in 't strijdgewoel. Joris heeft een eigen kamer, met een privé bureaulamp op de grond, maar als hij ook maar éven de kans krijgt, zoekt hij Meneer Mikkelse op, om zich te laten afrossen. Stilstaan mag hij dan niet meer, hij moet blijven hollen, met Meneer Mikkelse vlak achter zich aan. De katten kijken gespannen naar die twee rennende kleine doosjes op pootjes, die soms van haast uitglijden op het zeil. „Liefdesspel," zeggen sommigen. „Joris is natuurlijk een Jorientje en dat hoort erbij." Allemaal goed en wel, maar zo af en toe word ik er gek van en dan scheid ik de kampen door een bankje in de deuropening van de kamer te leggen, waar de katten wel overheen kunnen, maar de schildpadden niet en waar ik in 't begin steeds m'n nek over brak.
Gisteravond vierde Joris z'n grote triomf. Ze waren allebei al gaan slapen, ieder in z'n eigen vertrek, de lampen waren uit, bankje weg, toen we opeens Joris weer de kamer in zagen komen. Zoals gewoonlijk stevende hij régelrecht op de hoek af, waar Meneer Mikkelse in diepe rust in z'n mandje zat en eerst niets in de gaten had. Even daarna zagen we Joris zitten, met een uitgestrekt halsje, triomfantelijk bovenop de slaapplaats van z'n vijand. Hij kreeg ervoor op z'n bliksem, dat wèl, maar dat ene moment van glorie heeft hij toch maar beleefd en dat neemt niemand hem meer af.

Ans Spigt

De mens in een technisch-wetenschappelijke cultuur

door Peter Kung

Onder de titel „Na-denken over de technisch-wetenschappelijke cultuur" hield dr. ir. E. Schuurman op 24 september 1975 een rede bij de aanvaarding van het ambt van bijzonder hoogleraar in de reformatorische wijsbegeerte aan de Technische Hogeschool Delft, die in zijn geheel werd afgedrukt in „De Ingenieur" van 2 januari 1976. Spreker stelt hierin een aantal problemen aan de orde, die ook in humanistische kring reeds vele malen ter discussie zijn gesteld. Terecht merkt dr. Schuurman op, dat gezien de betekenis van de moderne techniek de verantwoordelijkheid van de ingenieur veel groter is geworden.
De huidige technisch-wetenschappelijke cultuur heeft een aantal problemen opgeroepen, die Schuurman de revue laat passeren. Ik citeer uit zijn lange en belangwekkende betoog de volgende fragmenten:

„Binnen het kader van de moderne techniek wordt bijna alles gekenmerkt door het kwantitatieve, door groei in tempo en omvang. De arbeid van de mens is geworden tot een gekwantificeerde arbeid, waarvan de intensiteit voortdurend wordt opgevoerd.
Tegelijkertijd is de arbeidende mens opgenomen in een objectief, onpersoonlijk en gevoelloos proces. Het persoonlijke verzakelijkt en raakt leeg. Daaruit vallen de hardheid en onverschilligheid van velen ten opzichte van hun werk te verstaan. De mens voelt zich immers binnen een onoverzichtelijk, kolossaal mechanisch proces opgesloten, een proces waarbinnen zijn arbeidsvermogen wordt uitgeput" . . .

Gevaren van de computer

„Er dreigt een computerocratie te ontstaan wanneer deze machines niet alleen hun plaats zullen vinden in produktieprocessen, maar ook hun intrede zullen doen in de economie, de politiek en in de staat. Vooral het manipuleren met gegevens uit de databanken — en zodoende het manipuleren met mensen — kan gevaarlijke vormen aannemen" . . .
„Wij gebruiken meer van de natuur dan zij kan produceren en wij laten er meer afvalstoffen achter dan zij kan afbreken, afgezien nog van de onafbreekbare. De verwoesting van milieu en natuur gaat tot de mogelijkheden behoren" . . .
„Natuurwetenschappelijke kennis heeft voornamelijk de volgende eigenschappen; zij is **universele** kennis, zij is **abstracte** kennis (dat wil zeggen, zij betreft een gereduceerd kennen van de werkelijkheid, nl. de kennis van de wetmatigheid van één werkelijkheidsaspect), zij is **duurzame** kennis en zij vertoont een **logische samenhang.** De eerste drie kenmerken staan op gespannen voet met de dominerende grondeigenschappen van de werkelijkheid, nl. het **uniek zijn** van alles, **de samenhang** van alles en de **verandering** van alles.

Onvrijheid

„Het menselijk handelen in de techniek wordt gedetermineerd en dientengevolge wordt de mens van zijn verantwoordelijkheid van zijn vrijheid en van zijn inventiviteit beroofd. Het gevolg daarvan is dat er een eenzijdige, genivelleerde technische cultuur ontstaat.
In die cultuur worden mensen gelijkgeschakeld en genivelleerd. Dat wil zeggen dat hun arbeidssituatie en hun consumptiepatroon uitwisselbaar, statisch behandelbaar en manipuleerbaar worden!!"

In zijn verder betoog wijst Schuurman erop, dat pragmatisten, positivisten en orthodoxe marxisten positief staan tegenover wetenschap en techniek.
Existentialisten en personalisten interpreteren de ontwikkeling van de technische cultuur als een bedreiging van het menselijk subject. Neo-marxisten achten de macht van wetenschap en techniek niet autonoom en richten hun kritiek vooral op de economische en politieke elite, die wetenschap en techniek in haar dienst neemt.

Romantici

Dan is er nog de groep van romantische denkers zoals Th. Roszak, schrijver van „Opkomst van een tegencultuur" en C. A. Reich, auteur van „The greening of America" (Ned. „Bloemen in beton") die een geestelijke revolutie voorstaan, een inwendige revolutie van het bewustzijn.
Roszak zegt dat de opkomst van de tegencultuur verstaan moet worden uit het ervaren van zinloosheid en wanhoop temidden van een technische cultuur en een sterk ontwikkelde, hyper-specialistische wetenschapsbeoefening die de integrale kennis van de mens opheft. De tegencultuur schreeuwt om gemeenschap, authenticiteit en zin temidden van sociale ontworteling, vervreemding en zinloosheid.

Schuurman merkt op:

„Met Roszak ben ik van mening dat het hoofdmotief van de huidige westerse cultuur is: **het motief van de wil tot macht** dat zich verbindt met de **idee** dat **techniek toegepaste** wetenschap is. Het „Herrschafts"-karakter van de wetenschap toont zich immers het sterkst in de toepassing van die kennis: in de moderne techniek."

Ik vraag mij af: Is dit nu inderdaad het enige motief? Wetenschap wordt veelal geboren uit verwondering. Haar praktische toepassing kan ook tot doel hebben bevrijding van de mens van leed, verhoging van menselijk welzijn.
Men kan het eens zijn met deze stelling van Schuurman: „De werkelijkheid heeft meer aspecten dan het geabstraheerde aspect van één wetenschap" zonder daarbij de positieve aspecten van wetenschap en techniek uit het oog te verliezen.

Ik vond in de rede van dr. Schuurman een aantal elementen, die ook vele humanisten zullen aanspreken.
Wel wil ik nog op het volgende wijzen. Er bestaat in kerkelijke kringen sedert eeuwen een traditioneel diep geworteld **wantrouwen** en verzet, niet alleen tegen de wetenschappelijke en technische ontwikkeling maar evenzeer tegen maatschappelijke vernieuwingen. Wetenschappers als Galilëi, Darwin en Freud, filosofen als Giordano, Bruno en Spinoza, sociale denkers zoals Marx hebben dit moeten ervaren.
Humanisten gaan er van uit, dat allerlei problemen, óók de nieuwe, ontstaan door een ongeremde technologische ontwikkeling slechts met behulp van (en dus dank zij) de ratio en de wetenschap kunnen worden opgelost.
Maar wèl is er ook bij ons sprake van een **kritische** begeleiding van de ontwikkeling van wetenschap en technologie. Hierbij staat de vraag centraal:

Waartoe dienen wetenschappelijk onderzoek en technische vindingen?

Schuurman meent „een enorme reductie van het culturele leven" te constateren. Maar feit is, dat door de technische ontwikkeling méér mensen dan ooit te voren kunnen deelnemen aan de cultuur, die vroeger overwegend een elitaire aangelegenheid was. Ik denk hier b.v. aan de massamedia. Deze media informeren ons ook over allerlei misstanden en geven ons daardoor de mogelijkheid deze te bestrijden.

Men kan het betreuren dat onder de invloed van de moderne techniek oude culturen verdwijnen, maar hierbij moet men zich ook realiseren, dat deze culturen vaak negatieve aspecten hadden, zoals onvrijheid en te grote gebondenheid aan tradities.
Men kan — zoals Schuurman — wijzen op de gevaren van de atoomenergie. Men kan óók de ontwikkeling beklemtonen van allerlei takken van wetenschap (zoals medische) die veel **onnodig** en **zinloos** leed uit de wereld hielpen.
Zware, ongezonde, gevaarlijke en eentonige arbeid kan tegenwoordig in veel gevallen door machines worden overgenomen.

Nogmaals: ook een humanist is zich bewust van de grenzen van de wetenschappelijke mogelijkheden. Voor een leefbare maatschappij is méér nodig dan een techniek op hoog niveau.
Ook ik ben van mening dat uiteindelijk niet de techniek de beslissende factor is maar **onze visie** op techniek en maatschappij.
Het is duidelijk dat iedere nieuwe ontwikkeling bepaalde problemen oplost, maar tegelijk andere oproept. Een rechtlijnige, uitsluitend positieve ontwikkeling is slechts denkbaar in Utopia.

In een vorig artikel [1]) heb ik geschreven, dat humanistisch vormingswerk qua stof en klimaat erop gericht is mensen te stimuleren zichzelf te vormen en te komen tot zelfbestemming in relatie met anderen en de maatschappij. Bij dit vormingswerk speelt groepswerk, gekenmerkt als „het bewust omgaan met de groep en het rekening houden met het krachtenspel in de groep" [2]) een centrale rol. Groepswerk wordt soms zelfs gelijkgesteld met vormingswerk, omdat dit laatste zich altijd in groepsverband afspeelt.
Dit lijkt me echter niet juist: groepswerk omvat meer dan alleen vormingswerk. Het in groepsverband bespreken van levensproblemen valt onder de „geestelijke verzorging", tegenwoordig ook wel „humanistisch raadswerk" genoemd en is ook groepswerk. Idem voor het begeleiden van groepen in maatschappelijke stress-situaties of van groepen in actie, wat „humanistisch opbouwwerk" is.[3]).
Soms, zoals in ons geval, wanneer (relationeel) vormingswerk en geestelijke verzorging heel dicht bij elkaar liggen, hierover dadelijk, is het zinnig gebruik te maken van het onderscheid groepsgericht, zaakgericht en persoonsgericht groepswerk [4]). Genoemd humanistisch opbouwwerk valt dan onder het **groepsgerichte groepswerk,** omdat het als doel heeft het groepsproces van een groep „beter", d.w.z. meer in overeenstemming met de doelstellingen van de groep te laten verlopen en om de groep als groep beter te laten functioneren. Begeleiding van een buurtvereniging, actiegroep of van een slecht functionerend gemeenschapsbestuur van het Humanistisch Verbond valt hieronder. Het wordt niet onder vormingswerk gerekend, omdat het niet gericht is op de zelfbestemming van individuen, maar op groepen. De volgende vormen groepswerk omvatten wèl vormingswerk.
Bij het **zaakgerichte groepswerk** is de groep een „medewerkend medium" bij het nastreven van iets bepaalds. Zo kan de groep een probleem voorgelegd worden, dat alle deelnemers ter harte gaat en waarin zij zich gezamenlijk willen verdiepen. Een gespreksgroep over humanisme, vrouwenemancipatie of over moderne woon- en leefvormen is een voorbeeld hiervan.
Tot slot is in het **persoonsgerichte groepswerk** de groep niet meer slechts het veld waarin gewerkt wordt, maar het middel, dat gebruikt wordt ten bate van de groepsleden zelf. Afhankelijk waar deze net aan toe zijn, kunnen deze in de ken-sfeer relationeel inzicht verwerven (een groter bewustzijn van het eigen — en het groepsfunctioneren), verder in de doe-sfeer relationele vaardigheid (een grotere kundigheid in het hanteren van jezelf in situaties), in de voelsfeer relationele gevoeligheid (een grotere gevoelsmatige openheid voor jezelf en anderen). Ook kunnen de deelnemers zich in de bezinningssfeer aan de hand van wat er in de groep gebeurt bewust worden van de levensproblematiek, kunnen zij inzicht verwerven in hoe zijzelf en anderen hiermee omgaan en kunnen ze „leren" zelfstandig een eigen houding er tegenover in te nemen. De eerste vormen van dit persoonsgerichte groepswerk zullen voorkomen in het relationeel vormingswerk (het ontmoetingsgroepenwerk o.l.v. Gerard Sleeuwenhoek), de tweede in het levensbeschouwelijk („geestelijk") vormings- en raadswerk (het praat- en kontaktgroepenwerk o.l.v. Jaap Bregman). Beiden gaan tussen twee haakjes vallen onder de nieuwe functionaris van het Verbond Richard Lukács, de opvolger van Paul Kruyswijk.
Alle genoemde vormen groepswerk zijn trouwens niet streng te scheiden, het gaat om onderscheiden. Over de accentverschillen binnen het persoonsgerichte groepswerk het volgende.

Accent-verschillen

Ik schreef al in genoemd artikel [1]), dat stof en klimaat van het humanistische vormingswerk in het algemeen erop gericht is de deelnemers de eigen grondkeuzen van hun in de wereld staan bewust te maken. Onder meer via confrontatie met wat de grondkeuzen van een humanistisch mensbeeld genoemd mogen worden, zoals de opvattingen over de natuurlijkheid, verbondenheid, verwantschap, vrijheid en redelijkheid van de mens. Dit geldt dan uiteraard ook voor zowel de relationele als levensbeschouwelijke vormen van persoonsgericht groepswerk, dus zowel voor ontmoetingsgroepen als voor praat- en kontakt- (PK-)groepen. Alleen op verschillende manier.
In de ontmoetingsgroep worden de grondkeuzen van de deelnemers in de emotionele interacties met elkaar actueel gemaakt tot **voelbare** realiteiten. Dit maakt ze in de groep concreet aanwezig en zo in principe bespreekbaar en toetsbaar aan de humanistische beginselen. In de PK-groep worden de grondkeuzen van de deelnemers niet in de eerste plaats via de emotionele interacties maar vooral via de opgeroepen emoties van het levensverhaal, dat de deelnemers naar voren brengen **invoelbaar** aanwezig gemaakt. Ze worden inplaats van direct gevoeld door de deelnemers her-kend en zijn dus op een iets abstractere manier aanwezig. Aan de andere kant gaat het dikwijls om dieper gewortelde gevoelens, omdat er vaak een heel stuk levensgeschiedenissen-problematiek achter zit.
Dit maakt, dat in de PK-groep bezinning over de vragen des levens eerder voor de hand ligt en sneller een dieperliggend niveau kan bereiken dan in de ontmoetingsgroep. Hier is de levensproblematiek ook zeker aanwezig, maar in eerste instantie op de achtergrond en moet ze in de omgang met elkaar eerst nog actueel gemaakt en beleefd worden.

Beide groepen hebben dus een duidelijk accentverschil. In de PK-groep komen de deelnemers allereerst om een stuk levenservaring „kwijt te kunnen" en te herkennen, in de ontmoetingsgroep om deze juist met en aan de hand van de omgang met de andere deelnemers op te doen. Beide soorten groepen mikken op mensen in verschillende situaties van hun leven, waarbij je niet kan zeggen, dat de ene situatie eerder dan de andere ligt, of dat je aan de ene groep beter eerder dan aan de andere mee kan doen. Het is wèl goed, dat beide soorten groepen — plus trouwens allerlei andere, zaakgerichte groepen als gespreks-, studie-, actiegroepen, enz. — gelijktijdig en voortdurend georganiseerd worden, zodat mensen op ieder moment en op een manier waar ze net behoefte aan hebben met andere mensen zinvol kunnen omgaan. Het Humanistisch Verbond kan hiermee goed en uniek menselijk werk doen.

Humanis

Het humanistische aspekt

Er wordt wel eens gevraagd naar het typisch humanistische van dit werk. Behalve dat het zelf direct voortvloeit uit de humanistische beginselen, kunnen we via dit werk deze beginselen, die nogal eens als theoretisch en abstract ervaren worden voelbaar en bespreekbaar maken en zo als toets gebruiken bij de beoordeling van wat er in de groep gebeurt of naar voren komt.
In de PK-groep blijven we niet stilstaan bij het naar voren brengen van de levensproblematiek van de deelnemers (wat op zichzelf al zeer zinnig werk is), maar we vergelijken de verschillende ervaringen en proberen de unieke èn de „algemeen-menselijke" aspecten van de menselijke existentie te ontdekken. Hierbij kunnen de humanistische opvattingen, dat de mens een vrij, natuurlijk, met rede begaafd wezen is, dat zich herkent in en verbonden weet met de andere mensen, een samenbundelende rol spelen. Ze bieden een kader, waarin de deelnemers hun levenservaringen weten te „plaatsen", een zinvolle plaats weten te geven en zo „zelfstandig een eigen levensvisie kunnen ontwerpen en hanteren" [3]).
In de ontmoetingsgroep, waarin meer op het hier-en-nu van de ervaringen gecentreerd wordt, gebeurt dit ook, alleen meer gevoelsmatig en minder reflectief. Meer „belevend" dan „beschouwend".
Tot slot van dit artikel wil ik schetsen, hoe in de ontmoetingsgroep de humanistische beginselen gehanteerd en aan de orde gebracht kunnen worden.

De vrijheid van keuze

Wat betreft het principe van de **vrijheid** van de mens kan vrijheid op 2 manieren opgevat worden, nl. als vrijheid van **handelen** en als vrijheid van **interpretatie**. De eerste kan aan de hand van verschijnselen als groepsdwang en groepsautomatisme geïllustreerd worden. Ie-

me in de omgang

door Albert Nieuwland

mand wil eigenlijk aan een bepaalde oefening niet meedoen, maar voelt zich door de groep gedwongen het toch maar wel te doen. De groepsbegeleider kan op dit moment het proces stopzetten, de betrokkene de tijd gunnen alle voors en tegens voor zichzelf op een rijtje te zetten, ze eventueel in de groep te brengen en om daarna in vrijheid een keuze te doen. Onvrijheid van handelen is er vaak bij panieksituaties of in het algemeen bij situaties, die je niet kan overzien.

Een voorbeeld van een groepsautomatisme is het volgende: een groep vervalt herhaaldelijk in een op het eerste oor zéér geanimeerd gesprek „over". Steeds als de begeleider het stopt en vraagt wie het gesprek eigenlijk wilde of wie het een goed gesprek vond, antwoordt er niemand, Ook hier weer is er sprake van onvrijheid van handelen bij gebrek aan een goede gespreksleider, bij angst om dieper te gaan, uit gewoonte om over koetjes en kalfjes te praten, enz. Een veel voorkomende onvrijheid van handelen komt ook voort uit een gevoel van onzekerheid over jezelf en over de reacties van anderen, door het idee dat „je dat niet kan maken", dat iets gek zal worden gevonden of te ver gaat. Als je deze onzekerheid aan de orde stelt blijkt vaak, dat deze ten onrechte was en dat de anderen je optreden best begrijpelijk zouden vinden.

Vrijheid van interpretatie

Aan de hand van de vraag of er tussen twee deelnemers eigenlijk sprake is van een emotioneel conflict of slechts van een zakelijk verschil van mening – iets wat nogal eens voorkomt – valt de vrijheid van interpretatie duidelijk te maken. Het hangt er vanaf, hoe je 't bekijkt, welk kader en welke normen je aanlegt. Je kan het aan de deelnemers zelf vragen, of aan de andere deelnemers die misschien beter hebben waargenomen, óf je kan zo je eigen gedachten erover hebben. Het groepsgebeuren is „polyinterpretabel". d.w.z. kan op verschillende manieren door de verschillende deelnemers geïnterpreteerd worden en het hangt af van je eigen – samen met anderen of alleen – vrij gekozen kader af, welke interpretatie je meer of minder aannemelijk vindt.
De vrijheden van handelen en interpretatie hangen dikwijls nauw samen. Bijvoorbeeld door de onvrijheid om scherp te durven/kunnen waarnemen, wordt de interpretatie sterk beïnvloed.

Natuurlijkheid

Het humanistische beginsel van de **natuurlijkheid** van de mens houdt in, dat deze wat betreft lichaam en geest deel is van de levende natuur en niet van bovennatuurlijke komaf is. Het lichaam wordt wel eens het „gecondenseerde leven" van de mens genoemd [5]) waar allerlei spanningen en gevoelens op af te lezen zijn. De natuurlijkheid kan zo ter sprake komen bij de grotere aandacht voor het lichaam, voor wat het uitdrukt, wat je ermee kan doen in spel, dans, communicatie en bij de non-verbale oefeningen, waarin de mens zijn lichaam en de samenhang van geest en lichaam meer bewust wordt.

Verwantschap

Het beginsel van de **verwantschap** wil zeggen, dat de mensen niet gelijk, maar gelijksoortig zijn. Aan de hand van de gemeenschappelijkheid èn de verschillen in de belevingen, die de deelnemers aan het groepsgebeuren hebben, kan de verwantschap geïllustreerd worden. Met speciale aandacht voor de „communicabiliteit" van de mens, het grondgegeven dat hij zich in kan leven in de belevingswereld van ieder ander mens, ook al is er eventueel een training in „empathie", inleving, vooraf voor nodig.

Verbondenheid

Het principe van de **redelijkheid** slaat de mens sluit hier direct op aan. Het is de opvatting, dat mensen in oorsprong geen individu zijn, maar dit slechts via anderen kunnen worden, dat mensen dus in hun ontplooiing, „groei", op elkaar aangelegd zijn en pas via de medemens volgroeid mens kunnen worden. De verbondenheid kan geïllustreerd worden aan de ervaring zicht op jezelf te krijgen door de feedback, de informatie van de andere deelnemers over je gedrag in de groep, verder aan de ervaring te „groeien" aan de andere deelnemers. Via de feedback kan ook de andere kant van de medaille op tafel komen: wat je jezelf en de ander eventueel onbewust en ongewild aandoet en in hoeverre je je daarvoor verantwoordelijk wilt voelen. Tenslotte leer je met behulp van dit beginsel wat het betekent anderen en daarmee jezelf te „helpen": het groei-gericht met jezelf en anderen omgaan. Bijvoorbeeld in het bij-staan van de ander: het naast hem in plaats van zorgend boven hem gaan staan.

Redelijkheid

Het principe van de **redelijkheid** slaat niet alleen op het denken, maar houdt in zijn algemeenheid in het zoeken naar de geschikte verhouding, naar „maat" („rede" hangt samen met „orde") in datgene waar je mee bezig bent. Wanneer iemand veel te lang aan het woord is, emotioneel geweldig doorslaat, of juist heel verstandelijk is, wanneer een conflict om niks tot enorme proporties opgeblazen wordt, enz. kan dit principe te hulp geroepen worden. Dit gebeurt ook wanneer er na een ingewikkeld groepsgebeuren in het napraten de zaken op een rijtje worden gezet.

Al deze voorbeelden uit het ontmoetingsgroepenwerk hadden ook uit de praktijk van het dagelijkse leven gegrepen kunnen worden. In dit werk houden we echter bewuster dan vaak in het dagelijks leven gebeurt de volle mens met zijn mogelijkheden in het vizier en willen we niet alleen maar verstandelijk, emotioneel, zakelijk, lichamelijk, dus steeds gedeeltelijk met elkaar omgaan. Humanistisch persoonsgericht groepswerk heeft dan ook voortdurend alle genoemde beginselen tegelijkertijd als uitgangspunt en hanteert ze als toets bij de omgang. En van de volheid in omgang, die zo opgebracht kan worden, kunnen we wellicht iets leren voor de omgang in het dagelijkse leven: de omgang met jezelf, met de ander in je leef- en werksituatie, met alle anderen.
Een humanisme, dat zich alleen maar emotioneel, of redelijk of geestelijk, of ethisch of beschouwelijk zou opstellen óf zich buiten de realiteit van het dagelijkse leven zou houden is weinig aantrekkelijk voor de mens, die de volheid van het hele leven wil genieten!

[1]) „Humanist" van 1 januari 1976.
[2]) De Waal geciteerd bij van Stegeren in „Groepswerk" (K. J. Nijkerk en Ph. van Praag, red.) Samsom 1972: pag. 20.
[3]) J. P. van Praag in „Rekenschap", 22e jaarg. no. 4, dec. 1975.
[4]) T. T. ten Have in „Groepswerk", pag. 41.
[5]) Hans Korteweg in „Ont-moeten", 2e jaargang no. 4 (maart/april '76)

ABAL in Amsterdam

Op 20 augustus is in Amsterdam een nieuwe ABAL-winkel geopend aan de Haarlemmerstraat 109. Er zijn nu twee winkels in Den Haag (Huygenspark 37 en Groenmarkt 25 G), een winkel in Emmen (Laan v. d. Iemenhees 532 en een in Hengelo (Paul Krugerstraat 16). ABAL koopt rechtstreeks van ongeveer 30 leveranciers uit een tiental Derde Wereldlanden. Het assortiment omvat ongeveer tweeduizend artikelen waaronder kleding uit Peru, mexicaans aardewerk, rieten en houten voorwerpen uit Kenia, thee en koffie uit Tanzania, tapijten uit Turkije en sieraden uit alle delen van de wereld. Met de verkoop van deze produkten probeert ABAL de handelspositie van de kleine producenten te verbeteren.
In het filiaal in Amsterdam zal naast een permanente expositie over funktie en produktie van bepaalde artikelen, veel aandacht aan informatie-verschaffing worden gegeven.

●

Het sociale denken

Over „Verschuivingen in het mensbeeld van het sociale denken" houdt de Amsterdamse Kring der internationale school voor Wijsbegeerte een lezingencyclus lopend van 19 oktober tot en met 22 maart. De zeven lezingen (o.a. door W. F. Wertheim, Andreas Burnier, Hedy d'Ancona, Arie de Froe etc.) worden gehouden in een der zalen van Krasnapolsky in Amsterdam. Aanmelding tot uiterlijk vrijdag 1 oktober. Opgave uitsluitend per gem. giro onder nr. A 3846 t.n.v. Amsterdamse Kring Nieuw Herlaer 105, Amsterdam Z. met vermelding van naam en adres van aanvrager. Kosten *f* 30,—, studenten *f* 20,—.

Ontmoeting werkgemeenschap PRO

Op 18 en 19 september houdt Werkgemeenschap PRO te Deventer haar vierde Ontmoetingsweekend. Zaterdag om 11 uur v.m. zal Jan Schuiling spreken over de ervaringen van PRO en de ontwikkeling van andere leef-woon-werkgemeenschappen in Nederland en België.
Daarna een gesprek over mogelijkheden tot gemeenschapsvorming in eigen omgeving.
's Middags om 3 uur zal een bekend deskundige (bij het ter perse gaan van dit nummer was nog niet precies bekend wie) spreken over werkloosheid, zachte technologie, kleinschaligheid e.d.
Zaterdagavond zal Impuls Theater optreden.
Zondagmorgen om 11 uur is er een bijeenkomst waarin religie centraal staat. Er zal tevens aandacht besteed worden aan de Vredesweek die dan begint.
Zondagmiddag is er gelegenheid tot het beluisteren van folkmusic, het beoefenen van akupunktuur (drukpunt) massage en meditatie.
Men kan het hele weekend komen (dan even vantevoren opgeven) of een gedeelte. Alles zal plaatsvinden in en om het PROhuis, Kannenburg 201 te Deventer. tel. 05706 - 1523. (kosten van voeding naar draagkracht).

Milieu-nair

In een week milieu-nair, zo propageert de Borckerhof in Orvelte (Dr.) grapsgewijs haar milieu-weken in de twee Saksische boerderijen, waar naast het milieu ook keramiek, grafiek en foto/video aan de orde komen.
In de herfst is er nog een zo'n milieuweek waarin wordt broodgebakken, veel gefietst en gewandeld. Prijs *f* 100,— (voor studerenden) en *f* 150,—. Inlichtingen De Borckerhof, Flintenweg 4-6, Orvelte (Dr.). Tel. 05934 - 351. De datum van de herfstweek: 16-21 oktober.

Grote konferentie op zaterdag 16 oktober a.s. in Den Haag

In het kader van het Belgisch/Nederlands Kultureel Verdrag zal ter gelegenheid van het 30-jarig bestaan van het Humanistisch Verbond, samen met het Humanistisch Verbond in België, op zaterdag 16 oktober a.s. een grote konferentie worden gehouden over het thema:

„Mogelijkheden van het humanisme in het geestelijk-maatschappelijke klimaat van de komende tijd".

Sprekers zullen zijn:

prof. dr. H. Dethier, hoogleraar filosofie aan de Vrije Universiteit van Brussel en

prof. dr. J. Goudsblom, hoogleraar sociologie aan de Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam.

De konferentie wordt gehouden in het zalencentrum van het nieuwe Centraal Station in Den Haag.

Aanvang 11.00 uur, einde 18.00 uur.

Toegangsprijs, inklusief lunch, *f* 12.

Nadere inlichtingen: Humanistisch Verbond, postbus 114 te Utrecht.

Opgave tot deelname vóór 9 oktober.

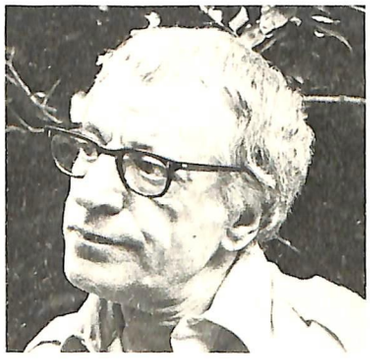

Dr. Albert Ellis praat met Casper Vogel over zijn a.b.c.-therapie in de tv-uitzending van 19 september, Ned. I om 22.30 uur.

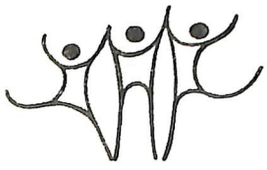

„Ont-moeten" gaat zijn derde jaargang in

Het september-nummer van „Ont-moeten", tijdschrift van het groepswerk van het Humanistisch Verbond is uit. In deze aflevering — een dubbelnummer — een artikel van Alvert Nieuwland over Humanisme in de omgang; hetzelfde dat u ook in deze Humanist aantreft. Jan Hein Mooren schrijft over Het groepsgebeuren en de buitenwereld, waarin hij aangeeft hoe de laboratoriumsfeer van ontmoetingsgroepen doorbroken kan worden en de verbinding met de buitenwereld gelegd. Het nieuwe boek van William Schutz „Grondbeginselen van encounter" wordt door Albert Nieuwland besproken. Hij gelooft dat de schrijver met zijn „amerikaans-naïeve optimisme" veel weerstand zal opwekken. Verder twee artikelen van deelnemers aan groepen over hun ervaringen. Wie na lezing van het artikel van Albert Nieuwland in deze Humanist, meer informatie wil op het gebied van groepswerk, vindt veel van zijn gading in Ontmoeten. In oktober gaat een nieuwe — de derde — jaargang in; men kan zich abonneren voor *f* 15,— (6 nummers) op postgiro 456508 t.n.v. Albert Nieuwland, J. W. Brouwersstraat 18, Amsterdam. Het vignet hierbij is overgenomen uit het blad en getekend door Ton Martens.

Humanist

eindredakteur: Jetske Mijs.
Druk: Lumax, Utrecht.
Redaktie-adres: Hum. Verbond, Oudegracht 152, Utrecht. Tel. (030) 31 81 45.

Abonnementsprijs voor niet-leden: *f* 18,— per jaar t.n.v. Humanistische Pers, postgiro 58, Utrecht.

SEVESO

De één zijn dood, de ander zijn brood. De laatste tijd zullen velen met belangstelling (of andere gevoelens) de gebeurtenissen in Seveso gevolgd hebben.
Zoals er miljoenen mensen zijn, die zich met zinloze, onnutte bezigheden in stand houden, zijn er ook zeer velen, die hun brood verdienen door het verrichten van werkzaamheden die uitgesproken schadelijk zijn voor mens en natuurlijk milieu.
Het is een geaccepteerde zaak, die vermoedelijk met veel argumenten valt weg te rationaliseren.
Voorzover ik volledig genoeg ben geïnformeerd, meen ik het volgende te kunnen constateren.

- De getroffen bewoners zelf hoor ik eigenlijk niet als er gepraat wordt over vergoeding van de geleden schade en ellende. Het gesprek daarover gaat over hun hoofden heen.
- Van regeringszijde wordt openlijk in dit speciale geval abortus toegestaan.
- Maar ook nu weer reageerde het Vaticaan afwijzend op het verlenen van deze toestemming tot abortus.
- Ik mis echter bij het Vaticaan enig commentaar, laat staan enige verontwaardiging over het feit, dat mensen jarenlang hun brood konden verdienen met het vervaardigen van iets, dat veel leven, menselijk en plantaardig, heeft „geaborteerd" in Vietnam.
- Ook vanuit de bevolking zijn weinig reacties merkbaar, in de zin van bewustwording; verder is er weinig animo tot hulpverlening, eerder afweer uit angst voor besmetting.
- Kort en goed, er moet een dorp vernietigd worden, de aarde verbrand etc., omdat er een fabriek (werkgelegenheid) moest zijn, waar mensen in hun levensonderhoud konden voorzien door produktie van iets, waarmee verre mensen en verre streken drastisch werden opgeruimd.

Denkend aan het gebeurde in Seveso, verzucht ik: Het is me de boterham wel! Denkend aan ook nog zoveel andere situaties en problemen, wordt mij steeds weer duidelijk dat er zóveel mensen zijn, dat té velen geen kans meer hebben op zinvol leven en werken.
Is het dan niet menselijker om te kiezen voor minder geboorten, om te vermijden dat we elkaar voortdurend moeten dwars zitten, schade berokkenen en uitroeien voor een plaatsje onder de zon en voor het brood op de plank?

Bussum, Mevr. I. Arnold.

Kind en Godsdienst

Het artikel in Humanist 15-6-76: „Soms voel je iets heel diep" ontleend aan uitzendingen van „Stichting Nederlandse onderwijs-TV, zal bij vele vrijzinnigen, buitenkerkelijken en humanisten de oude vraag hebben doen rijzen op welke wijze en op welke leeftijd moeten wij, ouders, onze kinderen in aanraking brengen met godsdienst, bewust dus en als onderdeel van opvoeding, vorming.
Ik sprak van leeftijd, maar het gaat natuurlijk in welke fase van ontwikkeling.
Eensgezindheid zal daarover natuurlijk niet bestaan, of het moest zijn, dat deze samensprekingen niet tot het openbaar basisonderwijs behoren, maar dienen voorbehouden te blijven voor het voor godsdienst- en vormingsonderwijs gereserveerde uur, dat buiten verantwoordelijkheid van de overheid valt.
Inhoudelijk valt, onder veel meer, op te merken, dat als wortels van de religie hier gesteld worden: schroom en verbondenheid aan medemens en wereld (natuur).
Als ik voor schroom angst, levensangst, plaats, woorden, die meer de realiteit weergeven, verwijs ik slechts naar een gemeenplaats, terwijl de verbondenheid met de medemens, m.i. niets anders is dan de afhankelijkheid van ouders en anderen; aan de tijd, de angel van godsdienst en religie, gaan de schrijvers voorbij.
De aanvoeling, beleving, bevinding van angst-emotie, geconfronteerd te worden met eigen tijdelijkheid en de eeuwigheid, dat is het innerlijk gebeuren.
De tegenpool van het voorgaande is het extasische éénvoelen met de wereld (het al), het lijkt een psychisch mechanisme tot zelfbehoud.
Het drama is nu wel compleet.
Zijn dergelijke belevingen iets wat des kinds is? Is dit iets om op te wekken en te stimuleren? Lijden zulke kinderen niet aan een partiële vroegrijpheid, hun eigen ontwikkeling (volgroeiing) vooruitvoelend?
Wij moeten oppassen vooral bij het onderwijs voor de dictatuur der deskundigheid.
Reacties, in het bijzonder van de schrijvers, zal ik zeer waarderen.

Middelharnis, P. Hisschemöller.

Vaarwel wettig huwelijk

Het wettige huwelijk geeft financiële bescherming aan moeder en kind(eren). Daardoor, door de kinderen, is de vrouw en moeder financieel afhankelijk van de man en vader, de kostwinner. Uit deze financiële afhankelijkheid kunnen onverkwikkelijke situaties voortkomen en kómen er ook vaak uit voort.
Vooral bij echtscheidingen is dat het geval, echtscheidingen die tegenwoordig aan de lopende band gaan. Daarom zou ik willen voorstellen om de vrouw en moeder te gaan salariëren van Rijkswege. Zij zou dan ambtenares worden met alle voordelen van dien. Ze begeleidt n.l. toekomstige staatsburgers naar de volwassenheid en dat dient volgens mij gehonoreerd te worden.
Het is nu nog zo, dat zij voor de wet niet gewerkt heeft, al staat ze ook dag en nacht klaar! Zij zal dan ook nu nog niet ondergebracht worden bij de werkende mens, zodat zij ook nog geen recht heeft op welke uitkering dan ook. (Het gaat hier dus om de gehuwde vrouw en moeder, die thuis man en kinderen verzorgt).
Bijvoorbeeld de vrouw en moeder met één kind het minimumloon en voor het tweede en derde kind een toelage. Drie kinderen zijn genoeg voor één persoon en anders zouden we misschien komen tot een fokpremie, hetgeen geenszins de bedoeling is. De vader zou dan geen kostwinner meer zijn en zou aanmerkelijk minder kunnen verdienen. We zouden tot een eerlijker verdeling van het geld kunnen komen.
Het wettige huwelijk zou dan overbodig geworden zijn en ouders zouden bij elkander kunnen blijven op basis van wederzijdse vrijwilligheid en niet langer gedwongen door een handtekening (de belofte) en/of door financiële afhankelijkheid. (De moeder zou eventueel vervroegde A.O.W. kunnen krijgen). Thuis kinderen begeleiden en verzorgen zou ook voor een man moeten mogen.

Amsterdam, Hetty Meijer.

Radio & TV

Televisie:

zondag 5 september, Nederland 1, 22.10 uur:
Gelijkwaardigheid: mensen zijn gelijk en verschillend, maar het verschil valt ons eerder op dan de overeenkomst. Humanisten menen dat juist de gelijkwaardigheid die tussen mensen bestaat voorwaarde is voor een samenleving die de moeite waard is.
Met Ila Schoutsen, Albert Nieuwland en Piet Spigt e.v.a. Fotografie: Piet Brinkman. Presentatie: Ilse Wessel. Regie: Joos Elffrich-Frank. Eindredaktie: Casper Vogel.

zondag 19 september, Nederland 1, 22.30 uur:
Neem liever jezelf onder handen.
„Niet wat je meemaakt brengt je in de war, maar datgene wat je er van vindt". Deze variant op een 2000 jaar oude uitspraak van de Griekse wijsgeer Epictetus kenmerkt de opvattingen van de Amerikaanse humanistische psycholoog dr. Albert Ellis. Casper Vogel interviewt hem over de „seksuele revolutie", zijn „a-b-c-methode" van zelf-hulp en de kritiek erop.
Regie: Joos Elffrich-Frank.

Radio:
iedere zondag van 09.30-10.00 uur.

zondag 5 september: **Aktualiteiten** met o.a. aandacht voor het Thuisfront, alternatieve handelsrelaties.
12 september: **Een nasibal met mayonaise.**
Over de verwording van onze eetgewoonten, de ondoorzichtigheid van de voedingsindustrie en over de gevolgen daarvan.
Een programma van Jetske Mijs en Piet Brinkman.
19 september: Aktualiteiten.
26 september: Waar gaat het Humanistisch Verbond naar toe? Een discussieprogramma.

Nieuwe slaapsteden?

De Stichting Natuur en Milieu heeft in een persbericht haar vrees uitgesproken dat er teveel nieuwe slaapsteden zullen verrijzen en dat dit ongunstig is voor milieu, natuur en landschap. Men reageert hiermee op de Verstedelijkingsnota van het kabinet. Men zet vraagtekens bij het streven van de regering om het Noorden sneller te laten groeien dan het van nature doet en wijst een verdere industriële ontwikkeling van het Eemsmondgebied als onverenigbaar met het Waddenbeleid van de hand. De Stichting heeft ook kritiek op de (lage) bebouwingsdichtheid waarvan de Verstedelijkingsnota uitgaat. Het valt de Stichting ook op dat in de overwegingen van de nota het openbaar vervoer wel een rol speelt, maar dat er geen concrete uitwerking aan wordt gegeven. Er wordt geen absolute voorrang gegeven aan milieu-vriendelijke vervoersstelsels als openbaar vervoer, fiets- en voetgangersvoorzieningen.
Voor meer informatie kan men zich wenden tot: Stichting Natuur en Milieu, Schaep en Burgh, Noordereinde 60, 's Gravenland, tel. 02150 - 62004.

Nota Gevangeniswezen

In het juli-nummer van KRI, het maandblad van de verenigingen van reclasseringsinstellingen, is men begonnen de nog geheime beleidsnota Gevangeniswezen te publiceren. Op zoek naar de redenen van het uitblijven van deze eerste beleidsnota sinds 1964, ontdekte KRI een geheime concept-versie. Men besloot deze – vanwege de teleurstellende inhoud – te publiceren. Die teleurstelling wordt opgeroepen door uitspraken in de nota als : „het is nu niet het beste tijdstip, om over de volle breedte van het beleidsterrein een nieuwe beleidsnota op te stellen" en „we kunnen de blik niet al te ver vooruit richten". Justitie noemt haar beleidsnota liever een momentopname, een inventarisatie van de belangrijkste vraagstukken.
Uiterst vage „voornemens" worden geuit: „In de inrichtingen zal men voortdurend kontakt met andere organen in de samenleving moeten handhaven of uitbreiden. Daarvoor is vertrouwen nodig en het bevorderen van begrip wat er in de inrichting gebeurt".
Losse nummers van Kri te bestellen op postbus 5034, Den Bosch. Abonnement *f* 15,– per jaar.

Abortus

„Het is wel typerend, dat de mensen die zich nu inzake de abortus beroepen op het niet mogen doden, vaak geen enkel bezwaar hebben tegen de dienstplicht (trainen om te doden) en soms zelfs moeite hebben om dienstweigering (niet willen doden) te aksepteren.

H. A. Goudsmit in NRC — Handelsblad 6 aug.

De vagebond

Zij wikken en wegen
hun geld en hun god,
en kanten zich tegen
mijn vluchtiger lot
omdat ik mijn handen
en ogen leeg
door hunne landen
omdroeg, en zweeg
in hun geschillen,
en ging als blind
om der eenzame wille
van sterren en wind.

A. Roland Holst

(Uit: Verzamelde werken, Van Dishoeck, Bussum/Stols, Den Haag, 1948)

Naar aanleiding van het overlijden van Adriaan Roland Holst schreef H. A. Gomperts in NRC-Handelsblad:

„. . . In de romantiek, waar Roland Holst met hart en nieren bij hoort, zit zowel de revolutionaire tendens tot bevrijding van het individu en verkenning van de onontgonnen psychische mogelijkheden van de mens als het half-mystieke terug naar de oorsprong, naar veronderstelde primitieve gemeenschappen en vòòrbewuste stadia. In de poëzie van Holst zijn beide kanten aanwezig, maar overweegt, samen met het verstarrend-platonische van het symbolisme, het tweede principe . . ."

Amalrik gelooft niet in „menselijk marxisme"

De onlangs uit de Sovjetunie geëmigreerde dissident Andrei Amalrik heeft in een vraaggesprek met het Franse persbureau AFP verklaard skeptisch te staan tegenover de plannen van sommige westerse kommunistische partijen om een liberaal socialistisch maatschappijmodel te creëren. De auteur van „Haalt de Sovjetunie 1984?" zei daarover: „Ik geloof niet dat het mogelijk is een verdraagzame en liberale maatschappij op te bouwen op een marxistische basis."
Amalrik veroordeelde de pogingen van marxistische dissidenten als Roy Medvedev om de ideologie van binnenuit te verbeteren niet. Maar hij onderstreepte dat de menselijke faktor, de psychologie van de mens, het kernpunt is „en dat is nu juist wat het marxisme ontkent."
Amalrik legde veel nadruk op het unieke karakter van het verzet dat Sovjetrussische intellektuelen tegen het systeem voeren. „Wat deze oppositie kenmerkt is haar fundamentele gerichtheid op de mens. Vroeger gingen alle oppositiebewegingen ervan uit dat de sociale omstandigheden gewijzigd moesten worden en dat de mens dan zichzelf zou veranderen. De huidige oppositie in de Sovjetunie is begonnen met de mens en heeft in dat opzicht al grote resultaten geboekt, ook al zijn die nog niet geheel zichtbaar.

Standaard (Brussel)

Apartheid in Afrika

De Anti-Apartheidsbeweging Nederland heeft zojuist het zevende deel van haar boekjes-serie uitgegeven onder de titel „Apartheid bedreigt de Vrede". Het is een vertaling van de publikatie „Apartheid, a threat to peace" van de hand van Abdul S. Minty, oorspronkelijk uitgegeven door de Engelse Anti-Apartheids Beweging. De AABN heeft deze vertaling voorzien van een uitgebreide inleiding waarin ingegaan wordt op de meest recente ontwikkelingen en de Nederlandse bijdrage tot de samenwerking op militair gebied met het apartheidsbewind in Zuid-Afrika. De hr. Minty heeft in zijn boekje een analyse gemaakt van Zuid-Afrika's „defensie"-politiek en de bestaande militaire banden met de verschillende NATO-mogendheden. Daarin worden ondermeer behandeld de doorbrekingen van het VN-embargo op wapenleveranties aan Zuid-Afrika, de Westerse hulp bij het opbouwen van een militair kommunikatie-systeem in Zuid-Afrika (projekt Advokaat, waarbij ook Nederland betrokken was), de binnen de NATO bestaande plannen voor „uitbreiding" naar Zuidelijk Afrika en de strategisch zeer belangrijke Westerse hulp bij het opbouwen van Zuid-Afrika's atoompotentieel. De prijs van het boekje „Apartheid bedreigt de Vrede" is *f* 2,– per stuk (inclusief porto *f* 3,20). Het is verkrijgbaar bij de Anti-Apartheids Beweging Nederland, Lauriergracht 116, Amsterdam, tel. 020 - 23 73 35.

Wetsontwerp op databanken in Frankrijk goedgekeurd

PARIJS, 16 juli – De Franse ministerraad heeft gisteren een wetsontwerp op databanken goedgekeurd dat ten doel heeft de individuele vrijheden te beschermen.
In het wetsontwerp worden zowel de openbare als de particuliere informatiesystemen over personen aan stringente regels gebonden en onder toezicht gesteld van een autonome nationale commissie van twaalf personen (zes ambtenaren en zes experts) die het recht van onderzoek en instructie heeft, bindende aanbevelingen kan doen, de openbaarheid van de informatiesystemen garandeert en ook preventieve actie moet voeren.

Iedereen zal het recht hebben op toegang tot de gegevens over zichzelf in alle informatiesystemen alsmede het recht op correctie van de gegevens waarbij zonodig de commissie wordt ingeschakeld. Uitzonderingen op dit recht op toegang worden slechts gemaakt voor gegevens betreffende de nationale veiligheid en de defensie alsmede de gezondheid. Ten aanzien van die onderwerpen zal of de commissie of de behandelende geneesheer het recht op toegang uitoefenen namens het individu.

(NRC - Handelsblad.)